

> Retouradres Postbus 20701 2500 ES Den Haag

de Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Plein 2
2511 CR Den Haag

Ministerie van Defensie

Plein 4
MPC 58 B
Postbus 20701
2500 ES Den Haag
www.defensie.nl

Datum 30 november 2016
Betreft Reactie op een memo van de Amerikaanse DOT&E over het F-35 programma en de ontwikkelingen in Canada

Onze referentie

BS2016032636

*Bij beantwoording datum,
onze referentie en betreft
vermelden.*

Op 25 november jl. heeft de vaste commissie voor Defensie gevraagd om een reactie op een memo van de *Director Operational Test and Evaluation* van het Pentagon over het F-35 programma en recente ontwikkelingen in Canada rondom de F-35 (kenmerk 2016Z22164/2016D45558). Met deze brief reageer ik op uw verzoek.

Director Operational Test and Evaluation

De *Director Operational Test & Evaluation* (DOT&E) is de hoogste, onafhankelijk opererende adviseur van de Amerikaanse minister van Defensie op het gebied van het testen van nieuwe Amerikaanse wapensystemen. Het is zijn taak te wijzen op onvolkomenheden en risico's in materieelprogramma's. Ook is het de taak van DOT&E toe te zien op de uitvoering van de operationele testfase van de F-35. Zoals bekend volgt de DOT&E, dr. Gilmore, het programma kritisch en brengt hij jaarlijks een rapport uit. Dit rapport is de Kamer aangeboden op 26 februari jl. (Kamerstuk 26 488, nr. 403). Op 19 september jl. heeft u in antwoord op schriftelijke vragen informatie ontvangen over een ander memo van DOT&E over het programma (Vergaderjaar 2015-2016, nr. 3569). Het memo waarop nu een reactie is gevraagd, is overigens niet door de DOT&E of het *F-35 Joint Program Office* (JPO) vrijgegeven.

De ontwikkelingsfase (*System Development and Demonstration*) van de F-35 nadert haar einde. Het memo van DOT&E gaat in op de voltooiing van de ontwikkelingsfase en het daarop volgende begin van de operationele testfase met de *block 3F* software. DOT&E is, als altijd, kritisch over de voortgang en pleit ervoor meer tijd en geld beschikbaar te stellen om de ontwikkelingsfase te voltooien. Voorts wil de DOT&E dat alle testtoestellen worden voorzien van *block 3F* software voordat de operationele testfase begint. Het JPO is van mening dat al eerder met een deel van de testen kan worden begonnen. De DOT&E en het JPO zijn over zo'n gefaseerd begin van de operationele testfase in gesprek.

Het JPO heeft inmiddels laten weten dat het ongeveer \$ 500 miljoen meer nodig heeft om de ontwikkelingsfase te voltooien. Deze extra kosten zijn voor rekening van de Amerikaanse overheid. Daarnaast houdt het JPO rekening met drie tot vier maanden vertraging, terwijl volgens de planning de ontwikkelingsfase eind 2017 gereed zou zijn. Dit kan gevolgen hebben voor de operationele testen. Voor

Nederland heeft enige vertraging geen directe invloed op het tijdig kunnen behalen van de IOC-status per eind 2021, omdat de volgende Nederlandse toestellen pas in 2019 aan Nederland zullen worden geleverd.

Defensie volgt de voortgang van het ontwikkelings- en testprogramma nauwlettend. Met de halfjaarlijkse voortgangsrapportages wordt de Kamer daarover geïnformeerd. Het volgende jaarrapport van DOT&E wordt begin 2017 verwacht en zal zoals gebruikelijk met een appreciatie aan de Kamer worden aangeboden.

Canada

Canada is sinds 2002 partner in het F-35 programma, maar heeft nog niet definitief voor de F-35 gekozen of toestellen besteld. Zoals bekend heeft de Canadese regering bij haar aantreden eind 2015 een nieuwe kandidatenevaluatie aangekondigd. Op 22 november jl. heeft zij daarover meer informatie bekendgemaakt.

Canada zal een kandidatenevaluatie houden voor de vervanging van de huidige F-18 vloot. Eerder was bekendgemaakt dat de F-35 deel zal uitmaken van deze evaluatie. De evaluatie zal aanvangen nadat een nieuwe defensievisie is ontwikkeld. Die visie is naar verwachting in de eerste helft van 2017 beschikbaar. De Canadese regering laat verder weten mogelijk vijf jaar nodig te hebben voor de kandidatenevaluatie. Om een tijdelijk capaciteitstekort (*capability gap*) op te vangen heeft de Canadese regering nu aangekondigd de verwerving te onderzoeken van achttien *F-18 Super Hornet* toestellen. Canada zal met de Amerikaanse overheid en Boeing besprekingen beginnen over de verwerving van de F-18. Ten slotte heeft Canada bekendgemaakt in het F-35 programma te blijven tot het moment dat een contract is gegund voor de vervanging van de gehele vloot. Canada betaalt ook de financiële verplichtingen die horen bij deelname aan het F-35 programma.

Het JPO hield er reeds rekening mee dat Canada niet deelneemt aan de meerjarige aanschaf van toestellen (de *Block Buy*) waarvoor nu de voorbereidingen worden getroffen. Mocht Canada de voorziene afname van 65 toestellen aanpassen of er helemaal van afzien, dan kan dit leiden tot een beperkte stijging van de stuksprijs in de productie jaren waarin de toestellen waren gepland. De stuksprijs in een productiejaar is echter van veel factoren afhankelijk.

Met de voortgangsrapportage over het project verwerving F-35 zal ik u op de hoogte houden van de ontwikkelingen in Canada en de andere partnerlanden.

DE MINISTER VAN DEFENSIE

J.A. Hennis-Plasschaert